

Відродження релігійної преси в Україні (1991-2011 рр.)

ШВЕЦЬ Ірина Миколаївна

Молодший науковий співробітник Національної бібліотеки
України імені В. І. Вернадського
e-mail: Shvets.Irina@ukr.net

Анотація

В статті подано матеріал про відродження та стан релігійної періодики в незалежній Україні. Коротко розглянуто основні ідейно-тематичні напрямки сучасної релігійної преси.

Ключові слова: газета, ЗМІ, іслам, періодика, релігійна організація, релігія, церква, Тора.

Abstract

The article «A revival of the religious press is in Ukraine (1991-2011)» by I. Shvets contains material about the state of religious revival and periodicals in independent Ukraine. Briefly discusses the basic ideological themes of contemporary religious press.

Key words: The Church, Islam, mass media, newspaper, periodical, the press, religion, religious organization, Torah.

Кінець ХХ століття ознаменувався принципово новими можливостями для відродження релігійного життя в Україні. Передбачивши зміни в політичній ситуації та лібералізацію духовних процесів в перебудовчий період СРСР, релігійна спільнота відреагувала появою цілої низки друкованих періодичних видань ще до здобуття нашою державою незалежності.

Четверта міжнародна науково-практична конференція «Сучасні проблеми діяльності бібліотеки в умовах інформаційного суспільства»
25 жовтня 2012 р., Львів, Україна

Бурхливий розвиток релігійних ЗМІ розпочався після прийняття в квітні 1991 року Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації», ст. 22 якого надала юридичне право релігійним організаціям «...виготовляти, експортувати, імпортувати і розповсюджувати предмети релігійного призначення, релігійну літературу та інші інформаційні матеріали релігійного змісту» [1].

Як констатує І. Скленар, —повод сімдесят років у науковій сфері СРСР, де домінували атеїстичні підходи щодо оцінки та вивчення релігії і пов'язаних з нею питань, дослідження історичного розвитку української релігійної преси не проводилися» [2, с. 12].

Поява потоку нових клієнт-орієнтованих релігійних видань з їх сприйняттям, переосмисленням духовних пріоритетів та світських ЗМІ, яким небайдужа релігійна тематика, докорінно змінила ситуацію, спонукаючи науковців до вивчення спільних рис і відмінностей у психології та поведінці споживачів нової інформації. Серед дослідників, які присвятили свої наукові праці релігійним виданням України, можна виокремити М. Балаклицького, А. Бойко, Л. Дениско, С. Гурьєву, У. Колесніченко, І. Скленара та ін.

За конфесійною ознакою в Україні домінує православ'я, що складає 52,2 відсотка від загальної кількості релігійних осередків віруючих країни.

Життєдіяльність православ'я в Україні в радянський період висвітлював «Епархіяльний вісник», заснований у 1946 році у Львові. Пізніше журнал перейменували в «Православний вісник». У 1958-1968 рр. часопис не видавався. У 1970 році місце видання перенесли в Київ.

Правоснаступницями «Православного вісника» вважають себе УПЦ МП, УПЦ КП і, відповідно, УАПЦ.

Життя і діяльність УПЦ МП висвітлюють 110 періодичних релігійних видань переважно українською мовою.

Четверта міжнародна науково-практична конференція «Сучасні проблеми діяльності бібліотеки в умовах інформаційного суспільства»
25 жовтня 2012 р., Львів, Україна

«Церковна православна газета» – центральне видання УПЦ МП, наклад якої становить 20 тис. примірників. Видаються як традиційні єпархіальні часописи, так і тематичні, молодіжні, жіночі, дитячі газети та журнали, періодичні видання благочиній та парафій. Кожна газета має свій сайт та електронну пошту.

Започаткований у 2009 році Фестиваль православних ЗМІ виявляє найкращі періодичні видання і рекомендує їх для читання та розповсюдження. Так у 2012 році Координаційна рада СПВ УПЦ розглянула та затвердила перелік ЗМІ, рекомендованих для загальноцерковного поширення, куди ввійшли часописи: «Церковна православна газета», «Церква і молодь», «Одигитрія», «Начало» та журнали: «Православний вісник», «Труды КДА», «Академический летописец», «Православие и медицина», «Самарянка», «Фамилия», «Отрок. UA», «Живой родник», «Радость моя», «Шишкин лес», «Капельки», «Богдан».

Кандидатами на отримання грифу «Рекомендовано Синодальним інформаційно-просвітницьким відділом УПЦ» стали київські журнали «Православний вісник» і «Фамілія», донецьке молодіжне видання «Радість моя», новий український журнал, який видається у Бердянську, «Лоза».

Мережа релігійних громад УПЦ КП за кількістю посідає друге місце в країні після УПЦ МП і діє в усіх регіонах України.

36 періодичних релігійних видань висвітлюють життя та діяльність церкви. Офіційними загальноцерковними виданнями є газета «Голос православ'я» та журнал «Православний вісник».

Крім традиційних єпархіальних видань («Волинські єпархіальні відомості», «Полтавські єпархіальні відомості», «Переяслав-Хмельницькі єпархіальні відомості» тощо), УПЦ КП також належать часопис «Церковні дзвони», щомісячний єпархіальний вісник «Лампада православ'я», інформаційний бюлетень «Альфа і Омега», двотижневик «Голос Православ'я», низка регіональних газет, зокрема «Християнин Таврії», «Світло

Четверта міжнародна науково-практична конференція «Сучасні проблеми діяльності бібліотеки в умовах інформаційного суспільства»
25 жовтня 2012 р., Львів, Україна

Православ'я», «Полісся Православне», «З Богом у серці», «Лоза виноградна», «Голос Церкви» та ін. Виходять часописи українською мовою та накладом від 2 до 5 тис. примірників.

У 2012 році УПЦ КП з благословення Високопреосвященнішого Іоанна, митрополита Черкаського і Чигиринського було видано перше україномовне православне видання для жінок – альманах «Симфонія». Альманах виходить 1 раз на рік на 226 сторінках. Вдало підібраний різноманітний матеріал висвітлює духовні свято-отцівські традиції, дає поради в царині сімейних стосунків і виховання дітей, налагодження побуту, поліпшення здоров'я та ін.

З 1992 року під керівництвом Інформаційного управління Київської патріархії видається «Православний вісник» – офіційне видання УПЦ КП. Журнал виходить один раз на два місяці і має статус науково-богословського видання.

«Голос православ'я» та «Інформаційний бюлетень УПЦ КП» – центральні видання, наповнені переважно офіційними повідомленнями, новинами та інформацією про діяльність Предстоятеля УПЦ КП Патріарха Філарета.

Деякі часописи були започатковані в діаспорі («Українці Америки за Київський Патріархат», «За Українську рідну Церкву»)

Станом на 1991 рік УАПЦ вже мала п'ять періодичних видань: «Наша віра», «Успенська вежа», «Рідна церква», «Благовіст» та «Україна православна».

Газета «Наша віра» була заснована 1 вересня 1989 року відомим громадським діячем Євгеном Сверстюком і мала назву «Наша віра – православ'я». Згодом позиціонувала себе як найбільш інтелектуальне релігійне видання України. Газета має чітку ідеологічну скерованість та популяризує національні ідеї, містить культурологічний і соціальний матеріал.

В березні 1991 року у Львові почав свій вихід друкований орган Львівського ставропігійного братства імені апостола

Четверта міжнародна науково-практична конференція «Сучасні проблеми діяльності бібліотеки в умовах інформаційного суспільства»
25 жовтня 2012 р., Львів, Україна

Андрія Первозванного – газета «Успенська вежа». На сторінках часопису розповідається про життя і діяльність УАПЦ, подаються різноманітні історичні довідки та матеріали, спрямовані на відродження національних надбань, духовності, народних традицій, висвітлюються події у конфесіях України та світовому християнському загалу.

Згодом і в регіонах почала активно розвиватися видавнича справа. Тернопіль відзначився появою газет «Благовіст» та «Україна православна»; у Івано-Франківську вийшла в світ «Рідна Церква»; у Луцьку – часопис «На варті». Ці видання наповнені інформацією про єпархіальне життя та містять матеріали катехитичного характеру.

Авторитетним джерелом інформації налаштоване стати нове періодичне видання «Православний літописець».

У своєму інтерв'ю на каналі «105 Live» Радіо Ватикану Блаженніший Святослав Шевчук, Глава УГКЦ, на запитання про напрямки УГКЦ стосовно ЗМІ відповів: «Насамперед, ми дуже добре усвідомлюємо роль і силу засобів суспільної комунікації в євангелізації сучасного суспільства»[3].

На сьогодні діяльність УГКЦ висвітлюють 27 часописів як загальноцерковного, так і єпархіального рівня. Майже всі дієцезії та єпархії мають власні газету та веб-сайт («Джерело життя», «Божий сіяч», «Християнський вісник»).

Перед другою світовою війною в Україні існували авторитетні багатотиражні україномовні газети, які відновили своє існування після падіння комунізму. Як правило, вони призначаються для всієї УГКЦ та розглядають як церковні, так і суспільні питання («Мета», «Нова зоря»).

Перший номер газети «Нова зоря» вийшов у світ у Львові 7 січня 1926 року. Відродився часопис на початку 90-х як офіційний орган Івано-Франківської єпархії. Згодом набув загальноукраїнського статусу.

Четверта міжнародна науково-практична конференція «Сучасні проблеми діяльності бібліотеки в умовах інформаційного суспільства»
25 жовтня 2012 р., Львів, Україна

У 1999 р. на свято Покрови Пресвятої Богородиці 14 жовтня у стінах редакції Радіо «Воскресіння» поновив своє видання часопис Львівської Архієпархії УГКЦ «Мета».

Часописи УГКЦ інформують читачів про актуальні проблеми сучасного світу, коментують політичні події з огляду на християнську точку зору, піднімають культурний рівень населення, євангелізують суспільство, поширюють та поглиблюють знання католицької доктрини, спонукають до екуменізму, підтримують розвиток освіти.

Окремі розділи цих видань підкреслюють роль жіноцтва та молоді або присвячені літературно-культурним справам.

Цікавими матеріалами наповнені журнали для дітей («Зернятко», «Емаус») та підлітків («Сто талантів»).

У співпраці з Патріаршою літургійною комісією видається релігійно-просвітницький журнал «Дорогою молитви».

За роки незалежності нашої країни динаміка кількісного розвитку структури Римсько-Католицької Церкви сповільнилась та набула усталеної форми. Переважна кількість релігійних громад розташована у Північно-Центральному регіоні. Діє Асоціація католиків-медійників.

Вчення Римо-Католицької Церкви в Україні поширюється за допомогою 13 газет та журналів. Кожна з дієцезій висвітлює новини через власні видання та сайт. Загальноцерковна «Парафіяльна газета», яка виходить двічі на місяць, має додаток – катехитично-інформаційний місячник «Проповідник».

Висвітлює питання віри в сучасному світі суспільно-релігійний часопис «CREDO», заснований в середовищі вінницьких студентів-католиків і зареєстрований як всеукраїнське видання у 1992 році. Часопис виходить у Кам'янець-Подільській дієцезії накладом 1999 примірників і розповсюджується по католицьких парафіях України.

«CREDO» користується попитом, бо звертається до читача «зрозумілою українською мовою, без пафосу та зайвого

Четверта міжнародна науково-практична конференція «Сучасні проблеми діяльності бібліотеки в умовах інформаційного суспільства»
25 жовтня 2012 р., Львів, Україна

моралізаторства, без зверхніх повчань та довгих нудних проповідей, висвітлює життя таким, яким воно є: часом – серйозне, часом – болюче, часом – смішне»[4].

Найбільші наклади серед релігійних видань України належать протестантським церквам. В основному, це газети екуменічного напрямку, присвячені евангелізації української спільноти на прикладі розвитку протестантизму в різних країнах світу. За змістом видання наповнені статтями науково-релігійного характеру та власними прикладами спілкування з Богом. В них майже відсутня суспільно-політична тематика.

Деякі протестантські видання не належать до окремої конфесії і подають матеріал науково-релігійного, богословсько-катехитичного та суспільного спрямування («Християнський світ», «Християнство сьогодні») [5].

Протестанти намагаються сегментувати свою аудиторію за віком («Тропинка», «Альтернатива», «Молодежка»), сімейним статусом («Християнська семья», «Елиезер»), професією («Слово вчителю», «Перспектива»), культурним рівнем («Реаліс», «Разумный замисел»), статтю («Есфирь», «Орхидея»), мовою («Богословские размышления/Theological reflections») тощо [6, С. 164, 165].

Принципово нові зміни в державно-конфесійних відносинах дали можливість утворенню централізованої структури мусульманської спільноти для координації процесу Ісламського відродження в країні. Мусульмани України отримали можливість створити свої ЗМІ, зокрема пресу, завданням якої є: ознайомити читача з основами ісламу, нормами шаріату, культурою, традиціями, звичаями мусульман; дати кваліфіковані відповіді на практичні питання щодо правил дотримання мусульманських ритуалів та обрядів; публікувати та коментувати уривки з книг ісламських теологів; розповідати про життя мусульман в Україні та світі.

Четверта міжнародна науково-практична конференція «Сучасні проблеми діяльності бібліотеки в умовах інформаційного суспільства»
25 жовтня 2012 р., Львів, Україна

Газета «Аль-Баян» виходить на території України з жовтня 1993 року за сприяння Ісламського культурного центру в Києві накладом 7200 примірників.

У березні 1994 року у видавництві «Аль-Іршад» вийшов у світ перший номер газети «Мінарет», як орган ДУМУ. Спочатку часопис виходив нерегулярно.

Нині газета розповсюджується російською та арабською мовами безкоштовно в Ісламських громадах на території України та в деяких пострадянських країнах.

Маленьким читачам присвячена газета «Світлячок».

З грудня 1998 року щомісячно видається накладом в 4000 примірників газета «Арраїд» — орган однойменної Асоціації. Видання розповсюджується російською та арабською мовами.

Українською мовою виходить офіційний орган Духовного управління мусульман України «Умма» [7].

Наприкінці 1980-х рр. в Україні з'явилися перші осередки єврейської культури, які висунули певні політичні вимоги та виступили з власними культурно-просвітницькими програмами, за допомогою ксероксу безкоштовно розповсюджували власні газети та листівки.

Відродження єврейської періодики розпочалося на заході України. В 1988 р. з'явився перший незалежний єврейський часопис — «Інформаційний бюлетень Черновицького єврейського суспільно-культурного фонду» [8].

Одеське єврейське товариство видає найдавніший на півдні України щотижневик «Шомрей шабос». Часопис розповсюджується безкоштовно та містить матеріали про громадське та релігійне життя єврейської спільноти в Україні, вісті з Ізраїлю, США, Німеччини.

В Кременчуці щомісяця виходить журнал «Лехаим». На шпальтах видання висвітлено проблеми виховання нового покоління, пояснюються ті чи інші місця з Тори, рабин дає відповіді на питання підростаючого покоління та ін.

Четверта міжнародна науково-практична конференція «Сучасні проблеми діяльності бібліотеки в умовах інформаційного суспільства»
25 жовтня 2012 р., Львів, Україна

Перший номер газети «Наша жизнь в диаспоре и дома» був виданий в 1999 році Донецькою єврейською громадою і розмножений на ксероксі. Нині часопис виходить два рази на місяць з високим рівнем кольорової поліграфії та накладом 4500 екземплярів. Газета розповсюджується безкоштовно і стала невід'ємною частиною культурного життя Донбасу.

Пріоритетні напрямки єврейської періодики — відомості про суспільне та культурне життя євреїв, історичні довідки, інтерв'ю з цікавими людьми, політичні огляди, розбір Тори, матеріали про іудаїзм та хасидизм, консультації з релігійних питань, поради щодо виховання дітей, рекомендації психолога, лікаря, косметолога тощо.

Тижневики, що видаються ортодоксальними релігійними організаціями та безкоштовно розповсюджуються, – «Шомрей Шабос» та «Ор Самеах». Газети містять релігійні поради, історичні довідки та оперативні інформаційні повідомлення.

У 1991 році у Дніпропетровську виходить щомісячна газета «Шабат Шалом». На своїх шпальтах видання популяризує єврейську культуру і традиції.

У видавничому центрі Всесвітньої єврейської дитячої організації «Цивос Гашем» видається щоквартальний дитячий журнал «Еладим». На сторінках журналу в цікавій для дітей формі розповідається про історію та традиції єврейського народу.

Щонеділі виходить бюлетень релігійного змісту «Геула». Часопис містить коментарі до недільної глави Тори, вказує час запалювання суботніх свічок, допомагає в експрес-режимі отримати необхідну духовну інформацію.

На хвилі піднесення національного руху в Україні набула нового поширення та ідеологічно-організаційного оформлення така специфічна неязичницька релігійна течія, як рідновірство. Перша неоязичницька громада була зареєстрована в Україні 28 травня 1991 року.

Четверта міжнародна науково-практична конференція «Сучасні проблеми діяльності бібліотеки в умовах інформаційного суспільства»
25 жовтня 2012 р., Львів, Україна

За роки незалежності в Україні виникло багато різноманітних неоязичницьких конфесій і кожна намагалася видавати свій друкований орган («Родове вогнище», «Родосвет», «Триглав», «Характерник»). Через брак матеріальної бази видавництва цієї періодики досить нестабільне. Проте є і виключення. Так журнал «Зоря», що був заснований Громадою ім. Лесі Українки об'єднання Української національної віри з квітня 1980 р. видається і до сьогодні [9, ст. 175].

Такі часописи, як «Рідновір», «Український світ» та «Українське відродження» спочатку видавалися в Канаді, а вже потім набули свого поширення в Україні.

Загалом газети та журнали українських неоязичників містять аналітичні статті релігійно-пропагандистського характеру, матеріал вірознавчого та етнографічного характеру, заповіді, молитви, замовляння, річний календар, висвітлюють суспільно-політичні події.

Отже, за роки незалежності релігійна преса України відродилася, сформувалася та зайняла свою нішу в медіа-просторі. Більшість часописів на високому професійному рівні відстоює позицію своїх засновників, має свою електронну версію, співпрацює зі світськими ЗМІ. За даними Державного департаменту у справах національностей та релігій деякі церкви та релігійні громади не мають друкованого періодичного видання, що зареєстроване на території України.

Список використаних джерел:

1. Про свободу совісті та релігійні організації : Закон України [від 23. 04. 1991 № 988-ХІІ] // Відомості Верховної Ради УРСР. – К., 1991– № 25. – С. 283.
2. Скленар І.М. Сучасна релігійна преса України: типологія, характеристика, домінанти : дис... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.04 / Ігор Михайлович Скленар. – Л., 2008. – 194 с.

Четверта міжнародна науково-практична конференція «Сучасні проблеми діяльності бібліотеки в умовах інформаційного суспільства»
25 жовтня 2012 р., Львів, Україна

3. Глава УГКЦ про католицькі ЗМІ в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.credo-ua.org/2011/06/46908>. – Назва з екрана.
4. Про видання [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.credo-ua.org. – Назва з екрана.
5. Антошевський Т. Релігійні мас-медіа в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://risu.org.ua/ua/index/expert_thought/analytic/9808/. – Назва з екрана.
6. Балаклицький М. Публіцистика українських протестантів у книжковому форматі / М. А. Балаклицький // Вісник Харківської державної академії культури: збірник наукових праць / За заг. ред. В. М. Шейка. – Х., 2010. – Вип. 29. – С. 164-165.
7. Издательская деятельность [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.arraid.org/gu/index.php?page=chet&butt=1>. – Назва з екрану.
8. Украина. Евреи в послевоенной Советской Украине (1945–91).- [Електронний ресурс] . – Режим доступу :<http://www.eleven.co.il/article/15413>. – Назва з екрана.
9. Беднарчик Т. Громада імені Лесі Українки Української Національної Віри / Т. Беднарчик // Історія релігій в Україні: науковий щорічник. – Львів: Логос, 2006. – Кн. I. – С.174-179.

Четверта міжнародна науково-практична конференція «Сучасні проблеми діяльності бібліотеки в умовах інформаційного суспільства»
25 жовтня 2012 р., Львів, Україна